

DEVALORIZAREA CĂSĂTORIEI ȘI JUSTIFICAREA HOMOSEXUALITĂȚII: O CONSECINȚĂ LOGICĂ A IDEOLOGIEI MITROPOLITULUI IOANNIS ZIZIOULAS¹

Jean-Claude LARCHET

Abstract

L'homosexualité se banalise de plus en plus aux États-Unis, y compris dans les milieux orthodoxes. Dans un article récent, l'un des principaux disciples du Métropolitain Jean Zizioulas aux États-Unis, l'archimandrite Panteleïmon Manoussakis, a développé des positions contre le mariage et en faveur de l'homosexualité. Zizioulas lui-même dans plusieurs circonstances a manifesté une grande tolérance vis-à-vis de l'homosexualité. Cet article montre tout d'abord qu'il est dans la logique du système personaliste de Zizioulas de dévaloriser le mariage et de justifier l'homosexualité. Il montre ensuite que cette justification de l'homosexualité est en contradiction avec les enseignements des Pères, les canons ecclésiastiques et toute la Tradition de l'Église orthodoxe.

Mots-clés: Métropolitain Jean Zizioulas, homosexualité, mariage, la Tradition de l'Église orthodoxe.

În logica ideologiei personaliste a lui Zizioulas² se regăsește devalorizarea căsătoriei și justificarea homosexualității în numele a patru principii: 1) respingerea tendințelor naturii umane, considerată ca o necesitate impersonală, opusă libertății persoanei;

¹ Articol publicat și în limba sârbă cu titlul *Обесмишљавање брака и оправдавање хомосексуалности: логична последица идеологије Митрополита Јована Зизјуласа*, Crkvene studije/Church Studies [Niš, Serbie], vol. 15, 2018, pp. 419-425. Traducerea în română din limba franceză a acestui studiu este făcută de Pr. Dragoș Bahrin, Directorul Seminarului Teologic Ortodox „Sfântul Vasile cel Mare” din Iași.

² Pe care am expus-o și i-am oferit o analiză critică în lucrarea noastră *Personne et nature. La Trinité – Le Christ – L'homme*, Cerf, Paris, 2011, pp. 207-396 [Jean-Claude Larchet, *Persoană și natură. Sfânta Treime – Hristos – Omul*, traducere de pr. D. Bahrin, M. Bojin, Editura Basilica, București, 2013, pp. 273-534].

2) primatul persoanei asupra naturii și alegerilor celei dintâi în privința orientărilor naturale ale celei de a doua; 3) primatul *eshatonului* (realitățile ultime ale veacului ce va veni) asupra realității actuale; 4) respingerea eticii ascetice tradiționale, asimilată moralismului.

Primul și al treilea dintre argumente sunt dezvoltate de unul dintre principalii discipoli americani ai lui Zizioulas, Arhimandritul John Panteleimon Manoussakis, într-un articol intitulat „Căsătorie și sexualitate în lumina eshatonului: un dialog între teologia ortodoxă și reformată”³.

În primul rând, acest autor devalorizează căsătoria, considerând „că ea pune o serie de dificultăți unei teologii care vrea să rămână fidelă viziunii creștine eshatologice”, mergând până la a o considera „un obstacol pentru Împărăția lui Dumnezeu”⁴. Argumentele sale, extrase din ideologia ziziouliană, sunt următoarele:

1. În Tradiția Ortodoxă, teologia căsătoriei este greșit fondată; „e o greșeală în a considera căsătoria ca o instituție creștină”⁵; aceasta nu este o Taină⁶; este o „afacere lumească”⁷;

2. Căsătoria are, în calitate de instituție socială, o dimensiune impersonală, iar familia, ca și cuplu, în calitate de celulă socială, este marcată de egoism⁸;

3. Căsătoria are o dimensiune impersonală, de asemenea, din cauza legăturilor sale strânse cu sexualitatea și reproducerea; căsătoria, pe de o parte, este strâns legată de instincte și necesitatea biologică și demonstrează legătura omului cu natura și cu procesele sale impersonale⁹; pe de altă parte, ea are o legătură intimă cu păcatul, ca și consecință a păcatului strămoșesc și purtătoare a urmărilor sale; păcatul său fundamental este că „prin procreație ea perpetuează natura”¹⁰ (considerată, de ideologia ziziouliană, rea în

³ „Marriage and Sexuality in the Light of the Eschaton: A Dialogue between Orthodox and Reformed Theology”, în *Religions*, 2016, p. 89. Autorul precizează că în acest articol „utilizează teologia lui Ioannis Zizioulas” (p. 1).

⁴ *Ibidem*, p. 2.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, pp. 3-4.

⁷ *Ibidem*, p. 4.

⁸ *Ibidem*, p. 9.

⁹ *Ibidem*, p. 7.

¹⁰ *Ibidem*, p. 6.

sine); procreația nu este decât expresia unui „egoism în doi”, vizând pentru fiecare individ ce constituie cuplul, perpetuarea sine-lui¹¹; „este deci de dorit ca discursul Bisericii să se delimiteze de această exaltare păgână a fertilității și procreării”¹², căci scopul său este de a depăși biologicul prin eclezial¹³.

4. Căsătoria este legată de condiția căzută a omului și nu va mai avea existență în veacul viitor, ceea ce dovedește relativitatea și imperfecțiunea sa¹⁴. Manoussakis ajunge până la a numi căsătoria „taina păcatului”¹⁵.

În al doilea rând, autorul apreciază uniunile (însă nu căsătoriile) între persoane de același sex, considerându-le, pentru motivele precedente, superioare unirilor dintre un bărbat și o femeie. Potrivit lui, „din punct de vedere istoric, Biserica a favorizat câteva formule în care coabitarea între două persoane sau mai multe persoane (fără a ține cont de genul sau orientarea lor sexuală) putea avea loc. Căsătoria era doar una dintre ele. [...] Aceste aranjamente erau, pe scurt, greu de clasificat pentru noi astăzi cu precizie, căci categoriile noastre sunt în principial determinate de căsătorie”¹⁶. Autorul include între aceste uniuni comunitățile monahale și, de o manieră mai ambiguă, uniunile precum cea dintre Sfântul (Fericitul, *n.n.*) Augustin și prietenii săi sau cea dintre Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Vasile în Pont. Vedem clar, în cele ce urmează, că el insinuează de asemenea uniuni de tip homosexual: „Incapacitatea de a disocia căsătoria de sexualitate și sexualitatea de procreație rămâne principala carență a Bisericii în această chestiune. [...] Condamnarea ca păcătoasă, care rezultă din orice expresie sexuală care nu conduce la procreație, rămâne nefondată. Pentru noi, dorința sexuală omenească este mereu susținută cultural, este tărâmul unde intrăm în împărăția libertății față de necesitatea naturii – aici rezidă diferența dintre dorință și instinct”¹⁷. Poate că sexul

¹¹ *Ibidem*, pp. 7-8.

¹² *Ibidem*, p. 7.

¹³ *Ibidem*, p. 9.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 4-5.

¹⁵ Titlul secțiunii 2, p. 2.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 10-11.

¹⁷ *Ibidem*, p. 11.

este păcătos doar în măsura în care este legat de impulsul robiei (și după cum am văzut, egoist al) organismului de a se reproduce”¹⁸.

Al treilea argument (primatul naturii asupra persoanei și faptul că personeitatea asimilată libertății se constituie și se afirmă, prin a se determina independent de natură, contra aceleia), care este unul dintre principiile de bază ale teoriei personaliste a lui Zizioulas (care, așa cum am văzut, apare și în articolul lui Manoussakis), corespunde întocmai argumentului fundamental al *teoriei genului* (*gender theory*), conform căreia orientarea sexuală nu trebuie să fie determinată, nici definită de natură (sau în al doilea rând de societate), însă relevă o alegere personală.

Al patrulea argument a fost prezentat de Zizioulas însuși într-un interviu în care declară: „Trebuie să fim sinceri: Biserica nu este fidelă ei însăși, ceea ce are ca rezultat faptul că Bisericile oficiale sunt guvernate de un punct de vedere totalitarist, un spirit doctrinar și moralizator”. La întrebarea „Aceasta include și Biserica Ortodoxă?”, Zizioulas răspunde: „Doar în anumite cazuri și de obicei sub influența Occidentului”. Reporterul continuă: „Suspiciunea [lui Zizioulas] asupra Ortodoxiei nu este exagerată. Când am ridicat problema homosexualității, el a afirmat că Biserica greacă este tradițional flexibilă și se abține să emită o judecată asupra acestei chestiuni, dar că ea devine acum mai puritană din cauza influenței occidentale”¹⁹.

Nu găsim luări de poziție publice din partea lui Zizioulas în favoarea homosexualității²⁰, dar găsim în opera lui numeroase argumente indirecte la care promotorii uniunilor între persoane de același sex se raportează²¹. El s-a facut de asemenea în numeroase

¹⁸ *Ibidem*, p. 11. Autorul sugerează aici că sexul în uniunile homosexuale nu este impregnat de păcat, căci nu este legat de procreație. Se poate vedea întreaga perversitate a acestui raționament.

¹⁹ T. Hobson, „An Eye for the Other”, *The Tablet. The International Catholic News Weekly*, 25 august 2007, p. 7.

²⁰ După unii apropiați, „în privat își exprimă totuși pozițiile foarte liberale privind acest subiect”.

²¹ Ca Manoussakis în articolul citat; ca David Eagle în articolul „Pneumatological Ecclesiology and Same-sex Marriage: A Non-essentialist Approach Using the Work of Eugene Rogers and John Zizioulas”, în *Conrad Grebel Review*, 28, 2010, pp. 43-68; sau ca Miloš Jovanović în articolul său „Silence or Condemnation: the Orthodox Church on Homosexuality in Serbia”, *Družboslovne razprave*, 29, 2013, pp. 79-95.

circumstanțe promotorul primirii homosexualilor în Biserică în termeni ambigui.

Cu ocazia întâlnirii pregătitoare a „Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe”, care a avut loc la Chambésy între 16 și 20 februarie 2016²², a căutat să introducă în textele oficiale, înainte de a fi aprobate de Sinod, un principiu al toleranței față de homosexuali²³. Respingând orice formă de persecuție împotriva persoanelor homosexuale (care se află evident în contradicție cu atitudinea creștină dintotdeauna²⁴), reprezentanții Bisericilor locale s-au opus în majoritate acestui adaos²⁵ deoarece scopul său implicit era facilitarea accesului homosexualilor în comuniunea eclesială. Conform eclesiologiei euharistice a lui Zizioulas, de fapt împărțășirea euharistică este indisociabilă de sinaxa euharistică (Liturghia). Or, poziția tradițională a Bisericii este de a exclude pe homosexualii care perseverează în starea lor și nu fac efortul de a renunța la aceasta prin pocăință. Nu este vorba de o atitudine de segregare vizându-i în mod special pe homosexuali: Biserica procedează la fel cu orice persoană care față de patimile și păcatele lor, oricare ar fi acestea, refuză să se pocăiască și le revendică ca fiind o stare normală, în care continuă să trăiască. Așa cum Părinții Bisericii au deosebit întotdeauna păcătosul de păcatul său, condamnând păcatul, dar nu

²² Care a urmat unei reuniuni cu aceeași temă, ținută între 29 septembrie și 3 octombrie 2014, de asemenea prezidată de Mitropolitul Ioannis Zizioulas.

²³ În timpul acestei reuniuni, unul dintre principalii susținători ai Mitropolitului Ioannis Zizioulas, Vlassios Phidas, decan al Institutului de Teologie Ortodoxă de la Chambésy (Patriarhia de Constantinopol) a declarat, în special: „Acestea sunt minoritățile homosexuale, dar ele sunt exact cum suntem noi, membri ai Bisericii Ortodoxe. De asemenea, ele participă la viața Bisericii. Aceștia sunt păcătoși, dar noi, cu toții, suntem păcătoși. Statul îi recunoaște ca membri respectabili ai societății, și astfel noi, în schimb, nu trebuie să îi ignorăm”.

²⁴ Se înțelege de la sine că Biserica Ortodoxă nu a recomandat niciodată persecuția sau presiunea față de homosexualii înșiși, diferențiind aici ca altundeva, păcătosul însuși de păcatul său, respingându-l pe acesta, dar având față de păcătos o atitudine de iubire compătimitoare.

²⁵ Reprezentații Bisericilor din Rusia, Antiohia, Georgia, Serbia, Bulgaria și din România. Proiectul era, în schimb, susținut de către reprezentanții tuturor Bisericilor din zona greacă (Constantinopol, Grecia, Cipru, Ierusalim, Alexandria). Câțiva comentatori i-au bănuit că acționează sub presiunea Statului grec, el însuși supus cerințelor Comunității europene.

pe păcătos, Zizioulas întreține între cele două o anumită confuzie, căutând să facă acceptate și pe una, și pe cealaltă²⁶.

Într-un interviu acordat revistei *Iskon*, Zizioulas prezintă acest raționament: „Dacă homosexualitatea este considerată un păcat, Biserica trebuie să accepte un astfel de păcătos la fel cum primește pe păcătosul heterosexual, pentru că nu este nici o diferență între ei. Dacă în primul caz este un păcat, în celălalt caz este, de asemenea, unul. Este un fel de rasism a considera un păcat ca fiind inacceptabil, iar celălalt acceptabil. Răspunsul așadar este clar: Biserica trebuie să-i accepte pe homosexuali. Bineînțeles că ei trebuie să ajungă să se schimbe într-un fel, în măsura în care aceasta se poate face, pentru că există limite, anumite limite naturale care poate că nu pot fi depășite”. Acest raționament prezintă mai multe ambiguități și confuzii. În primul rând condiționalul din prima frază „dacă homosexualitatea este un păcat”, introduce o îndoială în acest subiect și îl distanțează chiar pe autor de un răspuns pozitiv. În al doilea rând, paralela dintre un păcătos homosexual și unul heterosexual este confuză: dacă este clar (conform poziției tradiționale a Bisericii) că homosexualitatea este un păcat, păcatul „păcătosului homosexual”, atunci ce este un păcătos heterosexual? În nici un caz, nu heterosexualitatea sa este un păcat, deși uneori anumite păcate pot avea un caracter sexual. Termenul „patimă” (care desemnează o dispoziție, obișnuită sau stare – în latină *habitus*, în greacă *hexis*) se potrivește mai bine homosexualității decât termenul „păcat” (care desemnează mai ales un act). În al treilea rând, este evident că Biserica trebuie să primească persoanele care fac subiectul patimii homosexualității așa cum o face și cu persoanele care sunt subiectul altor patimi. Însă ea trebuie să-i primească și pe unii și pe ceilalți ca penitenți. Doar cu această condiție ea le poate dărui iertarea în Taina Mărturisirii și îi poate primi în comuniunea euharistică. În schimb, ea nu poate face acestea pentru o persoană care, indiferent de patima sau păcatul de care se face vinovată, refuză să se pocăiască și o/îl revendică ca pe o stare normală. În al patrulea rând, afirmația „trebuie să ajungă să se schimbe

²⁶ Interviul cu Mitropolitul Ioannis Zizoulas, de L.P. Marković, *Iskon*, 6, 2007. Retipărit în articolul intitulat „Pozadinci su za veliko sažaljenje!”, pe siteul www.novinar.de, pe 4 noiembrie 2007.

într-un fel, în măsura în care aceasta se poate face, pentru că există limite, anumite limite naturale, care poate că nu pot fi depășite”, afirmația este problematică din mai multe perspective. Pe de o parte este surprinzător că Zizioulas, un promotor al personeității ca potențial extatic de a se elibera de determinismele naturale și de limitele naturii, afirmă aici imposibilitatea – în anumite cazuri sau până la un anumit punct – de a îndeplini un astfel de scop. Acest cuvânt este pe de altă parte demobilizator și nu poate decât să determine persoanele preocupate să renunțe la orice efort de a lupta contra pornirilor lor și să considere dinainte că este imposibil, dificultatea scopului determinând ușor pe fiecare să gândească că se află în situația unui determinism natural pe care nu poate decât să și-l asume. Învățătura tradițională a Bisericii este că, dimpotrivă, nu există nici o tendință a naturii căzute, nici o patimă sau păcat de care omul să nu se poată elibera printr-o conjugare (si-nergie) a efortului ascetic personal cu harul dumnezeiesc.

În lucrarea mea *Persoană și natură*, am criticat principiile pe care se bazează devalorizarea căsătoriei și justificarea uniunilor de același sex pe care le găsim explicit sau implicit în articolele citate ale lui Zizioulas sau ale discipolilor lui (în particular, primatul persoanei asupra naturii, prima fiind supraevaluată și a doua devalorizată în detrimentul unui echilibru pe care Părinții întotdeauna l-au păstrat; non-distincția, și deci confuzia, dintre natura originară și natura căzută etc.).

Trebuie să amintim aici că, pe de o parte, căsătoria are baze eclesiale solide. Ea a fost întemeiată de Dumnezeu încă de la crearea bărbatului și femeii (Fc. 2, 18-24) și binecuvântată de Hristos la nunta din Cana (In 2, 1-11), fiind apoi recomandată de Sfântul Apostol Pavel și apreciată de acesta ca fiind o Taină asemenea Taiinei unirii dintre Hristos și Biserică (I Cor. 7, 2; I Tim. 3, 12; Tit 1, 6). Ea a dobândit în Biserică (contrar celor afirmate de unii autori ortodocși moderniști²⁷) statutul de Taină/Sacrament²⁸. Sfântul Grigorie de Nyssa și Sfântul Maxim Mărturisitorul au observat că efectele

²⁷ Precum J. Meyendorff și A. Schmemmann.

²⁸ A se vedea lucrarea mea, *La vie sacramentelle*, Paris, 2014, pp. 331-363 [Jean-Claude Larchet, *Viața sacramentală*, traducere de M. Bojin, Editura Basilica, București, pp. 311-339].

păcatului strămoșesc se transmit încă de la zămislire pe calea sexualității, dar nu trebuie din această cauză criticată procreția (dăruită umanității de Dumnezeu după ce moartea s-a ivit în lume, ca mijloc indispensabil pentru perpetuare). Părinții au afirmat întotdeauna valoarea căsătoriei, mai ales împotriva sectelor care de-a lungul secolelor au depreciat-o sau au respins-o (gnosticii, encratiții, priscilienii, mesalienii, euhitii, catharii, bogomilii, hiliștii etc.²⁹). Afirmățiilor repetate de Manoussakis referitor la căsătorie cum că nu ar fi bună³⁰ le putem opune tratatul Sfântului Augustin *Despre binele căsătoriei*³¹, precum și alte scrieri și omilii ale Părinților, care îi fac apologia și o prezintă ca pe un bine³². Procreția în cadrul căsătoriei este de asemenea apreciată, Sfântul Pavel numind-o chiar „o cale de mântuire” (I Tim. 2, 15), iar familia este numită de Sfântul Ioan Gură de Aur, „mica biserică”. Contrar lui Manoussakis care reduce unirea conjugală la satisfacția egoistă a instinctelor biologice, Părinții văd viața conjugală și familială creștină ca pe o cale de viață duhovnicească, egală din punct de vedere calitativ, căii monahale, prin jertfa de sine pe care o implică, prin practicarea iubirii duhovnicești pe care o favorizează și împreună călătorie către „scopul dumnezeiesc” care o constituie.

Amintim, pe de altă parte, că homosexualitatea, sub toate formele³³ ei, este considerată de Biserica Ortodoxă, în baza învățăturilor din Vechiului Testament³⁴, a epistolelor Sfântului Pavel³⁵, a

²⁹ A se vedea, între alții, Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, 1-8, PG 8, 1098-1166.

³⁰ Manoussakis, în articolul citat, p. 2.

³¹ A se vedea, între alții, Augustin, *Despre binele căsătoriei*, PL 40, 373-396.

³² A se vedea, între alții: Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Efeseni*, XX; *Omilii despre căsătorie*, I, II și III; Sf. Grigorie de Nazianz, *Poeme*, II, 2, 6, PG 37, 1542-1550.

³³ Unirea unui bărbat cu un bărbat, a unei femei cu o femeie (sau lesbianism), a unui bărbat în vârstă cu un adolescent sau cu un tânăr (sau pederastie), unirea unui bărbat sau femeie cu un copil sau un pre-adolescent (sau pedofilie).

³⁴ Fac. 19, 7; Lev. 18, 22; 20, 13; Jud. 19, 22-24.

³⁵ Rom. 1, 18-32: „Căci mânia lui Dumnezeu se descoperă din cer peste toată fărădelegea și peste toată nedreptatea oamenilor care țin nedreptatea drept adevăr. [...] Pentru aceea, Dumnezeu i-a dat unor patimi de ocară, căci și femeile lor au schimbat fireasca rânduială cu cea împotriva firii; asemenea și bărbații, lăsând rânduiala cea după fire a părții femeiești, s-au aprins în pofta lor unii pentru alții, bărbați cu bărbați, săvârșind rușinea și luând cu ei răsplata cuvenită rătăcirii lor.”

scrierilor Părinților din toate epocile³⁶ și a toată tradiția canonică a Bisericii³⁷, ca un mod de unire fizică și/sau psiho-afectivă contra naturii³⁸, altfel spus, ca o perversiune sau boală spirituală³⁹ și o patimă sexuală tradusă în intenții, gânduri, imaginație, dorințe, sentimente și acte ce constituie păcate⁴⁰. Sfântul Ioan Gură de Aur o vede ca pe

³⁶ *Epistola către Barnaba*, XIX, 4 ; *Didahia*, II, 1-2, SC 248 bis, p. 148; *Didascalia Apostolorum*, I; *Constituțiile apostolice*, VI, 11, 8, SC 329, p. 326; Clement Alexandrinul, *Protrepiticul*, II, 20, 3, SC 2, p. 76; II, 24, 1, SC 2, p. 78; II, 33, 4-5, SC 2, pp. 88-89; X, 108, 5, SC 2, p. 176; *Pedagogul*, II, 87, 3, SC 108, p. 172; II, 91, 1, SC 108, p. 176; III, 21, 2-4, SC 158, p. 50; III, 23, 1, SC 158, p. 52; III, 89, 1, SC 158, p. 170; Tertulian, *Despre neprihănire*, IV, 4-5, SC 394, p. 162; Ciprian de Cartagina, *Către Donatus*, 9; Eusebiu de Cezareea, *Demonstrația evanghelică*, IV, 10; Arnobiu de Sicca, *Împotriva păgânilor*, V, 6-7; Sf. Atanasie al Alexandriei, *Despre Întruparea Cuvântului*, V, 5, SC 199, p. 282; Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, CLXXXVIII, 7; CCXVII, 62; *Îndemn la a renunța la lume*, 5; Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Avraam*, I, 6, 52; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilie despre iubirea desăvârșită*, 7; *Omilii la Facere*, XLIII, 4; *Omilii la Epistola către Tit*, V, 4; *Omilii la Matei*, LXXIII, 3; *Omilii la Epistola către Romani*, IV; Augustin, *Confesiuni*, III, 8, 15; *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, XVI, 30; *Despre minciună*, VII, 10; Sf. Ioan Casian, *Instituțiile cenobitice*, V, 6, SC 109, pp. 198-200; Sf. Grigorie cel Mare, *Morale la Iov*, XIV, 23; Sf. Simeon Noul Teolog, *Cateheze*, V, 1017-1019; XXVII, 195-203; *Tratate morale*, XIII, 104-112.

³⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Canonul* 62 (= *Epistole*, CCXVII, 62); *Canonul* 7 (= *Epistole*, CLXXXVIII, 7); Sf. Grigorie de Nyssa, *Canonul* 4.

³⁸ Această idee este deja prezentă la Sfântul Apostol Pavel, care în *Epistola către Romani* opune „folosirii naturale”, raporturile „împotriva firii” (Rom. 1, 26-27). Vezi *Constituțiile Apostolice*, VI, 11, 8, SC 329, p. 326; Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 87, 3, SC 108, p. 172; Tertulian, *Despre neprihănire*, IV, 5, SC 394, p. 162; Eusebiu de Cezareea, *Demonstrația evanghelică*, IV, 10; Sf. Grigorie de Nyssa, *Canonul* 4, citat *supra*; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Tit*, V, 4; *Omilii la Epistola către Romani* IV, 1-3; Augustin, *Confesiuni*, III, 8, 15. Contrar ideologiei ziziouliene, Părintții făcând distincție între natura originară și natura căzută, consideră ceea ce este „după natură” nu ca pe o necesitate impersonală căreia trebuie să i ne supunem, ci ca pe o normă etică, instituită de Creator, care trebuie urmată; ceea ce este „contra naturii” corespunde, dimpotrivă, răului (toate patimile sunt „contra naturii”). Aceasta face parte din structura și vocabularul de bază a Tradiției ascetice a Bisericii ortodoxe (vezi Sf. Irineu de Lyon, Sf. Atanasie al Alexandriei, Evagrie Ponticul, Avva Isaia din Sketis, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Isaac Sirul, Avva Dorotei din Gaza, Isihie din Batos, Sf. Ioan Damaschinul, Sf. Simeon Noul Teolog, Nichita Stithatos, etc.).

³⁹ Cf. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani* IV, 2.

⁴⁰ La fel cum păcatul adulterului este prezent în simpla dorință (cf. Mt. 5, 28), intenția și dorința sunt, așadar, *a fortiori*, sentimentul suficient al comiterii păcatului homosexualității. Actele fizice sunt anticipate de „gânduri” (adică de intenții,

o dezordine introdusă în natură de către diavol pentru a bulversa ordinea stabilită la început de Dumnezeu și, în cele din urmă, pentru a o distruge⁴¹. Păcatul homosexualității este considerat de Părinți și canoanele Bisericii drept unul dintre cele mai grave, al cărui imperativ de respingere este alăturat de Clement Alexandrinul poruncilor Decalogului⁴², iar alții îl situează alături de adulter și desfrânare⁴³, în vreme ce alții, merg până la a-l pune pe același nivel cu moartea⁴⁴. Părinții nu au cuvinte suficient de dure pentru a-l califica⁴⁵ și consideră că homosexualitatea atrage suferințe atât aici, cât și dincolo⁴⁶. Afirmatia lui Zizioulas că „Biserica Greacă

dorințe – Sfântul Apostol Pavel insistă asupra acestui punct: „bărbații, lăsând rânduiala cea după fire a părții femeiești, s-au aprins în pofta lor unii pentru alții” [Rom. 1, 27] –, fantezii, tendințe, sentimente...) care preced o patimă (cf. Rom. 1, 26; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani* IV, 1 și 3; Sf. Simeon Noul Teolog, *Tratate morale*, XIII, 104-112).

⁴¹ A se vedea Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Tit*, V, 4: „O, voi, care răsturnați toate lucrurile, care vă uniți cu bărbații care vă înlocuiesc femeile, [...] este, într-adevăr, lucrarea diavolului, care vrea să încurce totul sau să bulverseze, care să strice ordinea stabilită odată cu facerea lumii, care vrea să schimbe legile firii date de către Dumnezeu Însuși”; *Omilii la Epistola către Romani* IV, 1; a se vedea de asemenea Sf. Simeon Noul Teolog, *Tratate morale*, XIII, 104-112.

⁴² Clement Alexandrinul, *Protrepticul*, X, 108, 5, SC 2, p. 176; *Pedagogul*, III, 89, 1, SC 158, p. 170.

⁴³ *Vezi Epistola către Barnaba*, XIX, 4; *Didahia*, II, 1-2, SC 248 bis, p. 148. Acest cuvânt are un sens destul de larg. El definește mai ales relațiile cu prostituatele.

⁴⁴ *Didahia*, II, 1-2, SC 248 bis, p. 148; Sf. Vasile cel Mare, *Canonul 7* (= *Epistole*, CLXXXVIII, 7).

⁴⁵ *Crimă* (*Constituțiile Apostolice*, VI, 11, 8, SC 329, p. 326; Eusebiu de Cezareea, *Demonstrația evanghelică*, IV, 10; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Tit*, V, 4; *Omilii la Epistola către Romani* IV, 2; Augustin, *Confesiuni*, III, 8, 15), omucidere (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani* IV, 2), nelegiuire (*Constituțiile Apostolice*, VI, 11, 8, SC 329, p. 326), grozăvie (Tertulian, *Despre neprihănire*, IV, 5, SC 394, p. 162).

⁴⁶ Trebuie notat că, deși cea mai mare parte a Părinților evocă chinurile veșnice ale iadului (cf. Sf. Vasile cel Mare, *Îndemn de a renunța la lume*, 5; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani*, IV, 3) și fac foarte des referire la pedepse suportate de locuitorii Sodomei (Fc. 19, 4-24), Sfântul Ioan Gură de Aur subliniază că homosexualitatea este însoțită de suferințe imanente pe care le generează ea însăși, din cauza faptului că este împotriva naturii și introduce dezordinea (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani*, IV, 1 și 3). El se întemeiază pe afirmația Sfântului Pavel, care arată că homosexualii „primesc în ei înșiși răsplata cuvenită rățăcirii lor” (Rom. 1, 27). Aceste suferințe sunt în parte constituite prin

este în mod tradițional flexibilă și se abține să emită o părere asupra acestor probleme” nu este absolut deloc verificată (ea face probabil referire la anumiți membri ai clerului grec care au un interes personal de a se arăta flexibili în privința acestui subiect⁴⁷).

În schimb se vede clar că ceea ce Zizioulas și ucenicii săi pun în discuție este, de fapt, Tradiția Bisericii, în numele unor principii împrumutate din filosofia contemporană și al amoralității societăților moderne ultraliberale.

suferințele și tulburarea psihică de care dau dovadă, în general, homosexualii. Nevoia lor de recunoaștere de către instituțiile societății vine într-un fel ca o tentativă de a reduce această tulburare.

⁴⁷ Asupra acestui subiect, vezi Arhim. Sarantis (Sarantou), „Patima homosexualității, conform Sfântului Ioan Gură de Aur” pe site-ul web oficial al Mitropoliei de Kifisia, Amoros și Oropos, 16 iunie 2013, & 10: „Din nefericire, există în sânul Sfintei noastre Biserici Ortodoxe (grecești) un grup organizat de clerici homosexuali. [...] Prin diferite sofisme referitoare la sfintele canoane și cu scuze ipocrite și aparențe pioase, ei încearcă fără încetare să modernizeze Biserica [în această privință]”.